

آیا پدر حضرت ابراهیم کافر بود؟

«ما كان إبراهيم يهودياً ولا نصرانياً ولا كان حنيفاً مسلماً وما كان من المشركين» [۱] از انبیای بزرگ الهی و اولوالعزم می‌باشد که دارای کتاب آسمانی و دین حنیف و اسلام بوده است. یعنی دین اسلام، همان دین ابراهیم می‌باشد که در آیات قرآن از جمله همین آیه، بدان تصریح شده است. «واتبع مله ابراهیم حنیفاً» [۲] و آیه «مله ابراهیم هو سمکم المسلمین من قبل...» [۳] در قرآن آیات زیادی درباره حضرت ابراهیم و سرگذشت و امتحانات آن حضرت آمده است و یکی از انبیای بزرگی است که در قرآن از او تجلیل فراوان شده است و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله - از نسل آن حضرت است و به بیان دیگر ائمه معصومین هم از نسل آن حضرت هستند، و همه آن‌ها از نسل‌های پاک به وجود آمده‌اند و هیچ‌گونه شرک و کفر و نفاق در وجود آن‌ها رخنه نداشته است چنان که در زیارت وارث چنین می‌خوانیم «اشهد انک کنت نوراً فی الاصلاب الشامخه و الارحام المطهره لم تُجسک الجاهلیه بانجاسها و لم تُلبسک من مدلهمات ثیابها...» [۴] این زیارت امام حسین - علیه السلام - است که به آن حضرت در این زیارت چنین ادای شهادت می‌کنیم که شهادت می‌دهم تو ای امام نوری بودی در صلب‌های پاک و مطهر و در رحم پاک مادران پاک قرار گرفته‌ای و هیچ وقت شرک و کفر جاهلی تو را آلوده نساخته است - حاصل این که تو امامی هستی که از پدران پاک و مادران پاک به وجود آمده‌ای به طوری که هرگز به خداوند کفر و شرک نورزیده‌اند - بنابراین؟؟؟؟ و شواهد بسیاری نمی‌توان گفت پدر ابراهیم خلیل کافر بوده است چون ابراهیم خلیل از اجداد پیامبر اسلام - صلی الله علیه و آله - و ائمه هستند. [۵]

درباره پدر حضرت ابراهیم - علیه السلام - چیزی که عده‌ای را به اشتباه انداخته تا او را کافر بدانند احتمالاً همین آیه قرآن است که چنین می‌فرماید: «وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ أَرَزَّرَ أَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً إِنِّي أَرَاكَ وَ قَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ» [۶] و «إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَ لَا يُبْصِرُ» [۷] در سوره مریم از آیه ۴۱ الی ۵۰ داستان برخورد ابراهیم با آزر با لفظ «أب» پدر آمده است که ابراهیم - علیه السلام - چون از قبل و از کودکی و نوجوانی راه هدایت را یافته بود چنان که قرآن می‌فرماید: «و لقد آتینا ابراهیم رشده من قبل و کنا به عالمین» از این جهت بت‌پرستی آن‌ها در نظرش بسیار زشت می‌نمود لذا دائماً به آن‌ها اعتراض می‌کرد و از اعتراض او همه باخبر بودند و همه او را به این اعتراض شناخته بودند. لذا درگیر بود در خانواده‌اش و در جایی که زندگی می‌کرد و با سرپرست خود که شاید عمویش بود یا پدر بزرگ مادریش و یا کس دیگری که مردم او را پدر ابراهیم می‌شناختند چون ابراهیم در کودکی یا قبل از تولدش پدرش را از دست داده بود و تحت کفالت و سرپرستی عمویش که با مادرش ازدواج نموده بود زندگی می‌کرد و عرفاً کسی که تحت کفالت هر کس بزرگ شد پدر او محسوب می‌شود، چنان که قرآن این حقیقت را بیان می‌کند و از آن فرد که نامش آزر بوده است - به عنوان پدر یاد می‌کند درحالی که در اخبار معتبر و تواریخ معتبر شجره ابراهیم چنین آمده است : «ابراهیم بن تارخ بن تاجود بن ساروغ بن ارغو بن ابربن شالخ بن بن سام بن نوح پیامبر - علیه السلام - [۸] بنابراین نام پدر ابراهیم آزر نبوده است بلکه آزر فردی بوده است بت‌پرست و منجم نمرد و شغلش هم نجاری بوده - نام مادر ابراهیم ورقه خواهر ساره مادر لوط دختر لاهج که پیامبر انذار کننده بوده است. و تولد ابراهیم هم بنا بر نقل مورخین در غاری بیرون از شهر بوده است که امروزه گفته می‌شود در ترکیه فعلی چنین غاری موجود است و از قداست برخوردار می‌باشد و مردم از آن بازدید می‌کنند بنابراین نام پدر ابراهیم تارخ و نام مادرش ورقه بوده است - و نام ناپدری او که کفیل او بود و مادرش بعد از پدرش با او ازدواج کرده بود آزر

بوده است که در قرآن از آن یاد شده و در عرف عرب متداول است که عمو را پدر می‌گویند و در عرف عجم نیز این طور است که گاهی می‌شود عموی بزرگ را فرزندان برادرش «پدر» می‌گویند.[۹] چنین چیزی در جوامع و عرف ما نیز کاملاً مشاهده می‌شود که به عمو پدر می‌گویند مخصوصاً زمانی که پدر فرزند در خردسالی از دنیا برود و فرزند تحت سرپرستی و کفالت عمو بزرگ شود، فلذا عرف روزگار حضرت ابراهیم آزر را برای ابراهیم پدر می‌دانستند. حضرت ابراهیم - علیه السلام - در آغاز راه مبارزه با بت‌پرستی با این فرد درگیر شد چنان که قرآن می‌فرماید: «قَالَ أَرَأَيْتَ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ لَنْ لَمْ تَنْتَه لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا» [۱۰] حضرت ابراهیم او را دعوت به توحید کرد و او در جواب گفت: «ای ابراهیم آیا از خدایان ما روی گردانی و آن‌ها را منفور می‌دانی، اگر به این عملت خاتمه ندهی تو را سنگسار می‌نمایم، از من دور شو برو از پیش من ابراهیم در جواب ناپدری خود و تندخویی او برای او آرزوی بخشش از خدا نمود و با او به نیکی برخورد کرد و جدا شد و..

مرحوم علامه طباطبایی بهترین صاحب نظری است که در این باره تحقیق ژرف نموده و جواب بسیار کامل و متینی از قرآن به این شبهه می‌دهد و آن فرد را پدر واقعی حضرت ابراهیم نمی‌داند و با جواب متقن و محکم این شبهه را جواب می‌دهد با این آیه شریفه «رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ» [۱۱] این آیه دعای حضرت ابراهیم است بعد از ساختن خانه کعبه که در حق پدر و مادر واقعی خود از خدا خواسته است که با لفظ «والدی» اداء شده است این لفظ با لفظ «أب» فرق دارد که اعم از «والدی» می‌باشد. اب به غیر پدر هم اطلاق می‌شود ولی لفظ «والد» منحصرأً درباره پدر حقیقی استعمال می‌شود.

بنابراین از دو طریق استفاده می‌شود که پدر ابراهیم - علیه السلام - کافر نبوده، طریق اول روایات اسلامی و اعتقادی شیعه که اجداد پیامبر را موحد معرفی می‌کند که هیچ گاه بت‌پرستی نکرده و منکر خداوند نبوده‌اند - طریق دوم از خود قرآن استفاده می‌کنیم که آزر پدر واقعی ابراهیم نبوده بلکه پدر واقعی ابراهیم همان کسی است که در حق او به طور جدی بعد از اتمام ساختمان کعبه دعا نموده است که دعای مستجاب می‌باشد چون خداوند از دعا درباره مشرکین نفی کرده است زیرا خداوند دعا در حق مشرکین و کفار را قبول نمی‌فرماید ولو دعا کننده پیامبر باشد چنان که در قرآن این حقیقت وجود دارد.[۱۲] علاوه بر این نام پدر ابراهیم تاریخ می‌باشد چنان که در تورات نیز آمده است.[۱۳] دلیل دیگری کلامی است در این باره که انبیای الهی همگی معصوم هستند مخصوصاً در عقاید شیعه و هیچ گاه معصوم پدری مشرک و کافر نخواهد داشت و اصولاً تمام پیامبران از پدران موحد و خداپرست به وجود آمده‌اند چنان که گذشت.

برای مطالعه بیشتر در این مورد به کتاب ترجمه میزان، ج ۷، مراجعه فرمایید.

[۱]. سوره آل عمران، آیه ۶۷.

[۲]. سوره نساء آیه ۱۲۵.

[۳]. سوره حج، آیه ۷۸.

[۴]. مفاتیح الجنان، شیخ عباس قمی، زیارت وارث و اوائل پیشین، ص ۸.

[۵]. اوائل المقالات، شیخ مفید، چاپ اول، تهران، انتشارت دانشگاه، ۱۴۱۳، ص ۸.

[۶]. سورة انعام، آية ۷۴، مريم، ۴۲.

[۷]. سورة انبياء، آية ۵۱.

[۸]. منهج سراج، طبقات ناصری، چاپ اول، انتشارات دنیای کتاب، تهران ۶۳، ص ۲۴ و تاریخ طبری، ج اول، چاپ اول، انتشارات بنیاد فرهنگ، ۱۳۵۲، ص ۱۷۲ و تاریخ انبیاء ترجمه عمادزاده، انتشارات اسلام، ۷۴، ص ۲۸۳ و اثبات الوصیة، مسعودی، چاپ دوم، انتشارات اسلامیة، ۱۳۶۲، ص ۵۴.

[۹]. چنان که در آیه ۱۳۲ بقره، اب - به جای عمو استعمال شده: «... الهک و آله آبائک ابراهیم و اسماعیل و اسحق ...» که درباره حضرت یعقوب است - در حالی که - اسماعیل عمو حضرت یعقوب است ولی با لفظ «اب» گفته شده.

[۱۰]. سورة مريم، آية ۴۶.

[۱۱]. سورة ابراهيم، آية ۴۱.

[۱۲]. طبق آیه ۱۱۴ سورة توبه که خداوند از دعا درباره مشرکین ولو پدر و مادر باشد نفی کرده است - و از این آیه معلوم می شود که حضرت ابراهیم با آزر قطع رابطه نمود به خاطر مشرک بودنش لذا دعای اتمام ساختمان کعبه او را شامل نمی شود بلکه پدر اصلی ابراهیم را شامل می شود.

[۱۳]. علامه طباطبائی، المیزان، ترجمه، ج ۷، ص ۲۵۸ الی ۲۶۵.